

**Förslag till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds
allmänna råd (HSLF-FS 2022:XX) om socialnämndens utredning
gällande vårdnad om barn i vissa fall
(AD 2021-561)**

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har genom remiss anmodats att yttra sig i rubricerat ärende. Fakultetsnämnden får härmed lämna följande synpunkter.

Sammanfattning

Juridiska fakulteten tillstyrker förslaget om revidering av allmänna råd (HSLF-FS 2022:xx). Samtidigt finner fakulteten anledning att framföra synpunkter, vilka återges nedan.

För att de allmänna råden ska genomsyras av ett barnrättsperspektiv bör ett flertal av barnkonventionens artiklar beaktas. Därutöver bör de allmänna rådens struktur och formuleringar övervägas. Sedan den 1 juli 2021 är det socialnämnden som beslutar om ett barn ska få komma till tals. Barn har alltså inte en absolut rätt att komma till tals i vårdnadsutredningar. Socialnämndens ansvar för att tillgodoses barns rätt att komma till tals bör skrivas fram. Därutöver bör målet med de allmänna råden övervägas och skrivas fram.

Synpunkter

Staten och dess underlydande myndigheter har ålagts ett flertal skyldigheter i barnkonventionen med relevans vid överflyttning av vårdnadsansvar för barn. I föreliggande förslag tycks främst barns rätt att komma till tals beaktas (art. 12 barnkonventionen). Det finns emellertid ytterligare rättigheter som bör övervägas och skrivas fram för att ett barnrättsperspektiv ska genomsyra de allmänna råden och därmed i förlängningen utredningar och domstolsprocessen om vårdnadsöverflyttning.

Utöver barnets bästa (artikel 3) bör det av utredningen exempelvis framgå vilka insatser som barnet har fått under placeringen med stöd av artiklarna 19, 23, (inkl. neuropsykiatriska funktionsnedsättningar) 25, 33 och 39 barnkonventionen.

Av utredningen bör också framgå vilka insatser som föräldrarna har erbjudits och fått under barnets placering med stöd av exempelvis art 9 p 1 och 3 samt artikel 18 barnkonventionen.

Informationen behövs dels för att tydliggöra att myndigheterna vid ett tvångsomhändertagande har verkat för en återförening dels för att visa att det finns grund för en vårdnadsöverflyttning som är till barnets bästa eftersom vårdnadsansvar rör den juridiska bestämmanderätten över barn, inte den faktiska omsorgen (med undantag av 6 kap. 10d §). De allmänna råden bör därför också bidra till att vårdnadsutredningen ger information som visar att grunden för vårdnadsöverflyttningen är till barnets bästa. Exempel på sådan information kan vara att underskrifter i skolsammanhang, sjukvård, pass och id-kort är svåra att få av nuvarande vårdnadshavare eller att det är något annat som inte fungerar, som kräver en vårdnadsöverflyttning för att barnets liv ska bli till det bättre.

I råden kan det med fördel skrivas fram och in hur barnets bästa fastställs; vetenskaplig kunskap och vedertagen erfarenhet som sammanvägs med barnets åsikt utifrån dess ålder och mognad=barnets bästa. Även det vetenskapliga stödet för bedömningen av barnets bästa bör alltså framgå av utredningen. Inte endast barnets åsikt. Socionomutbildningen är en generalistutbildning, de som arbetar som utredare av vårdnad, boende och umgänge bör få en indikation om att de fortlöpande ska skaffa sig adekvat vetenskaplig kunskap utifrån det enskilda barnets situation för att kunna bedöma barnets bästa. Kunskap som också är en förutsättning för att exempelvis kunna tolka och använda statistisk data hämtad från socialregistren, misstanke- och belastningsregistren.

I det presenterade utkastet till råd är artikel 12 barnkonventionen – barns rätt att komma till tals – central för att förverkliga barnrättsperspektivet. Forskning visar att det mestadels är bra för barn att få information och vara involverade i beslut om deras vårdnad, boende och umgänge. Barn kan dessutom bidra med viktig information om sitt liv som kan vara grundläggande för att kunna fastställa det enskilda barnets bästa. I 6:2b föräldrabalken slås fast att barn har rätt till information och att komma till tals. Stadgandet innebär inte att barn i praktiken har en ovillkorlig rätt att komma till tals i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Skrivningen i 6:19:4 st. FB är oförändrad. Av den framgår att ”Om det inte är olämpligt, ska den som utför utredningen höra barnet och redovisa barnets åsikter för rätten samt lämna förslag till beslut.” Av motiven kan utläsas att lämplighetsbedömningen avser om barnsamtal är olämpligt i ett enskilt fall, inte om barnet ska ges möjlighet att få komma till tals. Detta bör förtydligas i de allmänna råden. Bergmans och Rejmers forskning visar att familjerätten dessvärre sällan talar med funktionsnedsatta barn och barn yngre än fem år. Yngre barn kan däremot få närvara vid ”syskonsamtal” men då ges äldre syskon större delen av talutrymmet och berättar utifrån sin upplevelse.¹

¹ Rejmer, Annika & Bergman, Ann-Sofie, 'Barnkonventionens implementering i svensk lagstiftning och praktik [Elektronisk resurs] barns bästa och barns rätt att uttrycka sina åsikter vid vårdnadstvister', *Barn. Forskning om barn og barndom i Norden.*, 37:3/4, 69-84, 2019
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-400708>

Yngre barns åsikt kommer således sällan fram i syskonsamtal och kan då inte heller beaktas av domstol.

Forskningen om *hur* barnsamtal genomförs på bästa sätt är begränsad. Den som finns visar att barnsamtal i samband med familjerättsliga frågor upplevs som komplexa och svåra att genomföra av samtalsledarna pga. att varje barn och familj är unik – varför utredarens arbetsuppgifter varierar mellan utredningar, familjer och barn, det upplevs också som svårt att hantera oförutsägbarheten i hur barnsamtal utvecklar sig. Det upplevs därutöver som svårt att hantera olika konfliktnivåer mellan föräldrar och i vissa fall mellan förälder och myndigheter. Ytterligare en svårighet är att den information som ska samlas in varierar. Informationen kan röra familjerelationer, information om specifika händelser men spänner också över allmänna till väldigt privata och känsliga frågor.²

I Rejmer och Hansens forskning³, en analys av drygt 900 transkriberade polisförhör med barn framkom att 98 procent av intervjuarna, polisens specialiserade barnsamtalsledare, följde åklagarmyndighetens råd för barnförhör.

Det finns alltså all anledning att förutsätta att komplexiteten i och svårigheterna med att genomföra vårdnadsutredningar utifrån 6:7-8 FB kommer att bidra till att utredarna som ska vägledas av föreslagna allmänna råd, kommer att följa dem, till punkt och pricka, varför utformningen, strukturen och ordningen på frågorna bör övervägas noga. Ska de allmänna råden kanske följa strukturen för en ”fiktiv” utredning för att skapa större enhetlighet i kommunernas utredningar och på så vis underlätta för domstolarna att använda vårdnadsutredningen på ett effektivare sätt eller bör råden struktureras utifrån vem som lämnar information?

Forskning visar att användningen av vårdnadsutredningar varierar stort mellan kommuner.⁴ Vissa kommuner använder dem som en uppdatering av tidigare snabbyttrande och utredningar medan andra använder dem för att ge en fördjupande bild av barnet och dess familj vid en given tidpunkt. I praktiken innebär det att vissa vårdnadsutredningar är 5 sidor långa medan

² Turoy-Smith Katrine M. et al, Professionals' views about child interviews for family law assessments, published in Family Court Review, Vol 56 No 4, October 2018, s. 607-622.

³ Rejmer, Annika & Hansen, Helene, " -känner du till skillnaden mellan lögn och sanning": en analys av förundersökningar : delrapport 5 i utvärderingen av nationell försöksverksamhet med barnhus 2006-2007, Sociology of Law, Lund University, Lund, 2008

⁴ Rejmer Annika, Nya arbetssätt i handläggningen av vårdnadstvister: resultat från en teoridriven utvärdering, *Ingår i: Slutrapport: Barnets rättigheter i vårdnadstvister*, Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2015, 1, 23-39 s.

http://www.allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2013/12/Sammanstalld_kunskap_i_projektet_Barnets_rattigheter_i_vardnadstvister.pdf

andra är upp till 45 sidor. Innehållet i utredningarna varierar därmed stort. Genom att överväga strukturen på råden kan en större enhetlighet kanske uppnås.

Överväg också att omformulera punkterna gällande informationsinhämtning genom barnet för att inte riskera att utredarna tvingar barnet att välja vårdnadshavare eller på annat sätt pressar, skadar eller kränker barnet under samtalen genom att förmå barnet att "betygsätta" eller "välja och välja bort" närstående i en utsatt situation, se exempelvis nedanstående skrivningar:

– hur barnet ser på sin situation och relation till föräldrar, andra närstående och tänkbar vårdnadshavare,

– vilka åsikter som barnet har framfört om ändring av vårdnaden, umgänge med föräldrar och andra närstående samt vad barnet i övrigt har uttryckt,

– vem eller vilka barnet önskar som vårdnadshavare,

Om de allmänna råden ska genomsyras av ett barnrättsperspektiv bör frågorna formuleras utifrån barnet exempelvis, hur barnet mår. När känner sig barnet lycklig, glad, trygg, ledsen, arg och hur mår och känner barnet i sällskap med föräldrar, familjehemsföräldrar m fl. och på vilket sätt en vårdnadsöverflytt skulle bidra till att förbättra barnets mående och livssituation. Man bör undvika att pressa fram önskemål om vårdnadshavare. Om öppna frågor ställs och en fri berättelse från barnet uppmuntras så kommer sådan information fram, om barnet har en specifik uppfattning som det känns bra att dela med andra. Om utredningen med stöd av Sol. 11 kap. skickas in till tingsrätten tillsammans med vårdnadsutredningen som underlag i mål om vårdnadsöverflyttning blir båda utredningarna allmän handling och kan läsas av alla som så önskar, för all framtid. Kunskap som de flesta barn torde sakna.

Förslag till yttrande i detta ärende har upprättats av universitetslektor Annika Rejmer. Yttrandet har på delegation avgivits av Juridiska fakultetens dekanus, professor Anna Singer.

Anna Singer